

Riektá ja dievnastusá

Gå muhtem demenssadiagnosav oadtju ja dan diehti viehkev dárba de soajttá moadda riektá guoskavattja sihke pasienntaj ja lagámusájda. Gålmmá lága li sierraláhkáj guovdátjin mij guosská pasienntaj riektájda ja varresvuodadievnastusáj ávdásvásstádussaj ja vælggogisvuodajda:

- Pasiennta- ja addneriektáláhka
- Varresvuohhta- ja huksodievnastusláhka
- Varresvuohattjehppeláhka

Pasiænnta- ja addneriektáláhka - Gávvit makkir riektá dujna li varresvuohhta- ja huksodievnastusájda - lehkusa riektá sihke fásstadáktára lunna, suohkanin ja skihppijvieson.

Dujna la riektá oadtjot diedoijt dakkir hámen mij la pasienta kultuvrra- ja gielladuogátjij hiebaduvvam váj pasiennta galggá diedo sisanov dádjadit. Soajttá sámegiellak varresvuodabargge jali dálkå li dárbulattja váj galggá dájat riektájat állidit pasienntajda same kultuvrra- ja gielladuogátjijn.

Sámelága § 3-5 dunji vaddá riektáv sámegiellaj dievnnoduvvat jus dav sidá, bájkálasj ja guovlolasj varresvuohhta- ja sosialásadusájdn same háldadimguovlon.

Varresvuohhta- ja huksodievnastusláhka - Gávvit duola dagu makkir varresvuohhta- ja huksodievnastusájat suohkan galggá fállat.

Varresvuohattjehppeláhka – Gávvit makkir ávdásvásstádus varresvuohattjehppedievnastusán la, duola dagu mij guosská suvddemij skihppijviessuj ja skihppijvieson liehket.

Dievnastusájat áhtsát

- Besa iehtja suohkana dievnastusájat áhtsát
- Lagámusá bessi áhtsát jus li fábmduvvam
- Nammaduvvam oahttsen soajttá riektá áhtsát fábmduvva dagi

Sijájdn gænna l demenssa la riektá dárbulasj dievnastusájda suohkanis ja varresvuohattjehppedievnastusás sæmme láhkáj dagu gájkádn iehtjádijn. Ájnégis ulmutja dárbo da mierredi makkir dievnastusájda ulmutjin la riektá.

Varresvuohattjehppedievnastusájda ma ælla hiehtevehke dárba vuosedimev dáktáris jali ietjá spesialistas.

Ulmusj guhti suohkana dievnastusájat dárba bæssa iesj áhtsát dájat dievnastusájat majt sihtá. Sæmme guosská nammaduvvam oahttsáj mandáhtajn persávnálasj oasen. Iehtjáda aj bessi addnij bieles dievnastusájat áhtsát, dagu lagámusá, valla de galggá tjálasj fábmduvva tjuovvot sujsta gen ávdás áhtsá. Vájku ij gávnnu fábmduvva gå lagámusá áhtsi, de galggá suohkan dábálatattjat gehtjadallat ássjev ja mierredit makta l dárbo dievnastusájda. Jus addne ij lágeda dievnastusájat ma suohkana mielas li dárbulattja, de e besa dievnastusájat jáhtuj biedjat jus ij la sierralágásj loahpádus dasi.

Moadda dievnastusfálaldagá galggi juohkka suohkanin gávnnut, madi ietjá fálaldagá soajtti málsot suohkanis suohkanij. Suohkana galggi bagádallat, ja sihke pasiennta ja lagámusá bessi suohkanijn aktijvuodav váldet váj oadtju diedoijt ja viehkev dievnastusájat áhtsát.

Gå la áhtsám dievnastusájat sijdan, jali boarrásijsijddasajev guhkebu gå 14 bieje, galggá suohkan mærrádusáv dahkat mij áhttsáj sáddiduvvá. Jus ienep gå mánno vihpa áhtsámusáv giehtadallat, de galggá báddásaj vásstádusáv sáddit mij subtsas man guhkev jáhkká ássjegiehtadallam vihpa.

Suohkan mierret makkir dievnastusá ájnégis pasienntan galggi, valla pasiennta galggá gullut, ja dievnastusfálaldahka galggá nav guhkás gå vejulasj hábbmiduvvat pasiennta siegen. Jus pasiennta iesj ij buvte miededit, de la pasiennta lagámusájdn riektá mierredit pasiennta siegen.

Dievnastusá/fálaldagá

Tjuovvovasj dievnastusá ja fálaldagá soajtti hiehpát, valla gávnnuji aj ietjá fálaldagá:

Demensskihpudagá guoradallam ja diagnostiserim dagáduvva dábálatattjat stuovesdáktáris, valla aj varresvuohattjehppedievnastusán.

Praktihkalasj viehke soajttá viehken sijdan basádijn jali bárrusij hiebadaládijn.

Suohkan gånna pasiennta árru máhtta diededit makkir fálaldagá suohkanin gávnnuji.

Giehpeditbme máhtta fáladuvvat sidjij gejna li sierraláhkáj lássá huksobargo. Giehpeditbme dábalattjat merkaj pasiennta oanep ájge la boarrásijsidan, váj lagámusá bessi vehi friddja huksobargos muhtem ájgev.

Oatsodiddje la fáaldahka ulmuttjida gudi viehkev dárbahe sosiála iellemij ja kultuvralasj vásádušájda.

Sijddaskihppijsujtto soajttá sidjan viehken duola dagu hávijt sujttitjiti jali medisinerimij jali ietjá varresvuohlaviehkken pasientajda gudi ietja e buvte varresvuohlaviehnastussaj boahitet.

Skihppijsiddasadie dábalattjat hiehpá esski gá pasiennta sujtove dárbahe jánndurav birra ja gá ij la desti dágalasj dievnastusájt fállat sidjan.

Fysioterapia soajttá dárbo milta fáladuvvat pasienta sidjan, fysioterapijadájma huodnahijn jali skihppijsidan.

Bádnevarresvuohlaviehnastusá ja buorre njálmmehygiene la ájnas gájkajda, aj ulmuttjida demensajn. Buorre bádnedille máhtta báktjasijt, bárrámgássjelisvuodajt ja muodástuvvamijt hieredit. Pasientajn gænna la sijddaskihppijsujtto ienep gá gálmma máno, ja pasientajn gudi skihppijsidan árru, la riektá bádneviehtadallamij navtik. Bájkálasj bádnevarresvuodas ienep diedojt oattjo.

Varresvuohlaviehnastusá hiehpá gá ulmuttja demensajn dárbahe varresvuohlaviehnastusájt majt suohkan ij fála. De galggá pasiennta varresvuohlaviehnastussaj vuoseduvvat.

Huksobálkká máhtta mávseduvvat lagámusájda ja ietjádijda gejn li sierralágásj

lássá huksobargo muhtemijn gut la skibás jali gænna l funksjávnnáhiereditbme, dagu demenssa. Suohkan árvustallá jus huksobálkká la dágalasj ja hiebalasj fáaldahka, jali jus ietjá fáaldagájt farra galggá fállat.

Individuála pládna la riektá pasientajda gudi guhkesájjgásasj ja koordineridum dievnastusájt dárbahe moatte ásadusájs. Pasienta gudi individuála plánav sihti máhtti suohkanijn aktijvuodav válldet.

Gá la skibás jali skihpa ulmuttav huksat soajttá vaddá riektáv ietjá økonomalasj doarjjaárnigijda. Válde aktijvuodav NAV:ajn jus sidá ienep diehtet vuododoarjjaga ja viehkkedoarjjaga birra. Dá li doarjjaga majt máhtá oadtjot lijggegálojda ma skihpudagás báhti, ja gá la sierralágásj dárbahe sujttuj ja gehtjadibmáj.

TT-kárrtta la árník mij máhtta suvddemav álbep haddáj vaddet. Dat ij la riektá. Fylkkasuohkan jali suohkan máhtti ienep diededit árniga birra duv fylkan.

Gujttit

Jus áhtsá ja ij oattjo dajt fáaldagájt majt miejnne dárbahe, de bæssá gujttit. Galga suohkanijn gujttit. Jus suohkan ij ietjas mærrádušáv rievda nav váj pasiennta oadtjo dav fáaldagáv mav sihtá, galggá suohkan gujttimav fylkkamánnáj sáddit.

Jus ulmusj varresvuohlaviehnastussaj la vuoseduvvam ja dat hilgoduvvá, de máhtta ádá árvustallamav ánodit.

Jus dujna li ienep gatjálvisá ma guoski demenssaj ja riektájda, de máhtá aktijvuodav válldet suohkanijn, pasiennta- ja addneoahttsijn jali fylkkamánnijn ienep diedoj diehti.